

Gregor Johann Mendel (1822–1884)

Letos si připomínáme 200 let od narození člověka, který šel naprosto neprobádanou vědeckou cestou. Nikdy nedokončil univerzitní vzdělání, propadl z přírodopisu, a přesto se stal otcem moderní biologie. Ve světovém měřítku se řadí mezi nejvýznamnější osobnosti dějin, jako byl například Albert Einstein či Isaac Newton. Jeho jméno je známé více v zahraničí než v rodné zemi. O kom je řeč? O Gregoru Johannu Mendelovi.

Sad a hospodářství v Hynčicích

Gregor Johann Mendel se narodil 22. července 1822 v Hynčicích (dnes část obce Vražné) jako nejstarší syn do nepříliš majetné rodiny. Podobně jako většina obyvatel Slezska byli Mendelovi německé národnosti a v jeho rodině se mluvilo německy. Matka Rosina byla Němka, otec Anton z poloviny Čech, z poloviny Němec. Coby drobní rolníci byli Mendelovi zcela závislí na úrodě, někdy peníze byly, jindy se jich nedostávalo. Johann měl dvě sestry – o dva roky starší Veroniku a o pět let mladší Theresii.

Rodná vesnice nabízela chápavému Johannovi spoustu podnětů. Hned u domu byl ovocný sad, ve kterém jeho otec pěstoval nové odrůdy ovocných stromů a choval včely. Johann mu při tom pomáhal. Byl nejstarším synem, a proto se od něj očekávalo, že převezme statek. On se však díky svému nadání vydal na duchovní a později vědeckou dráhu. Mendelovi se snažili syna podporovat ve studiu, i když to nebylo jednoduché. Navštěvoval piaristickou školu v Lipníku nad Bečvou a pak byl přijat na opavské gymnázium. Odmaturoval v roce 1840 jako jeden z nejlepších ve své třídě.

Na studium padlo věno sestry

Pro Mendelovy rodiče bylo velice složité syna na studii živit. Podepsala se na tom několik let po sobě jdoucím neúroda, a tak začal Johann doučovat méně nadané spolužáky. Když se v roce 1838 Mendelův otec Anton zranil při práci v lese, měly na Johanna otcův úraz a starost o živobytí velký vliv. Sám následujícího roku onemocněl. Poprvé se projevila jeho citlivost a špatná odolnost vůči stresu. Zachránila ho sestra Theresia, která se částečně vzdala svého věna, aby Johann mohl pokračovat ve studiu na filozofické

fakultě univerzity v Olomouci. Mendel nikdy nezapomněl, že mu pomohla, a jejím synům později platil studia.

Z finančních důvodů, na přání matky a s doporučením svého profesora, jenž napsal, že Mendel má pevný charakter a v jeho předmětu patří k nejlepším žákům, vstoupil Johann do semináře. „Nemá sice dostatečné znalosti češtiny, je ale připraven se v tomto jazyce zdokonalit,“ stálo na konci dopisu. V roce 1843 tedy přišel do augustiniánského kláštera sv. Tomáše na Starém Brně a ve svých 21 letech přijal řeholní jméno Gregor (česky Řehoř). Do kláštera nevstupoval pouze kvůli hmotnému zajištění, ale pro člověka tak zvědavého byl vstup do kněžského stavu možností seberozvíjení a zasvěceného života. Díky tomu se mladému Johannovi otevřely další možnosti studia a vzdělávání. V kněžském semináři u kostela sv. Michala absolvoval studia teologie, v kostele sv. Michala byl slavnostně vysvěcen na kněze a 15. srpna 1847 v něm sloužil svoji první mši.

Vídeň jej nasměrovala k vědě

Díky finanční podpoře a zázemí kláštera se splnil také velký Mendelův sen – mohl studovat na Vídeňské univerzitě. S velkým zápalem a nadšením vrhl do studia matematiky, fyziky a přírodních věd – kromě jiného navštěvoval i přednášky věhlasného fyzika Dopplera.

Poznatky ze studia ve Vídni ovlivnily další Mendelovo působení a vědecké bádání. Po návratu do Brna se opět uchýlil do kláštera, stal se učitelem, ve volných chvílích se věnoval svému bádání v oboru hybridizace rostlin. Pro svůj výzkum si vybral zcela obyčejnou rostlinu – hrách setý. Takřka po dobu deseti let se věnoval jeho pěstování, pokusům a křížení. Právě na hrachu prezentoval základní principy dědičnosti a sepsal jedinečné dílo „Ver suche über Pflanzen-Hybriden“ (Pokusy s rostlinnými hybridy). Tento rukopis představuje nevyčísitelnou hodnotu, v současné době je střeženým „pokladem“ starobrněnského opatství.

Opatem brněnských augustinánů

V klášteře Mendel působil do konce svého života a v roce 1868 se v něm stal opatem. Zcela se věnoval svému poslání a krom pastorační práce také například

Rodák z Hynčic na Odersku se nevěnoval jen zkoumání genetiky, ale také meteorologii, včelařství, sadařství nebo bankovníctví.

neúnavně bojoval proti zákonu zvyšujícímu daňové zatížení klášterů, což ho velmi vyčerpávalo, a díky své vzdělanosti působil také v mnoha spolcích. Zasluky opata Mendela pro společnost byly v roce 1872 oceněny i samotným císařem, který mu udělil Komturecký kříž řádu Františka Josefa za zásluhy na veřejném životě a v církvi.

Dne 6. ledna 1884 Mendel umřel na infekci ledvin ve věku nedožitých 62 let. Pochován byl o tři dny později v augustiniánské hrobce na brněnském Ústředním hřbitově. Rekviem v kostele starobrněnského kláštera za opata Gregora Johanna Mendela řídil Leoš Janáček.

Otec genetiky, včelař i bankéř

G. J. Mendel je právem označován jako otec genetiky, jeho pole působnosti bylo ovšem mnohem širší. Jako renesanční člověk se mimo jiné zabýval například meteorologií, včelařstvím, sadařstvím, zemědělstvím, ale třeba i bankovníctvím. Svými geniálními závěry předběhl dobu, výsledky jeho mnohaletého bádání nebyly tehdejšími přírodovědci pochopeny, a tak ojedinělé svědectví přírodovědného bádání zůstalo v zapomnění. Teprve později je docenil celý vědecký svět...

Jana Praisová